

ПРАКТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ

ЗБІРНИК СТАТЕЙ
І Всеукраїнської наукової інтернет-конференції

Матеріали
І Всеукраїнської наукової інтернет-конференції

21 лютого 2019 р.

м. Переяслав-Хмельницький

ПРАКТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

Збірник статей
І Всеукраїнської наукової інтернет-конференції

«Наша Місія – Світ Рівних Прав і Рівних Можливостей»

21 лютого 2019 р.
м. Переяслав-Хмельницький

***Світ Рівних Прав
і Рівних Можливостей»***

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ДВНЗ «ПЕРЕЯСЛАВ-ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ
ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ГРИГОРІЯ
СКОВОРОДИ»**

ПЕРЕЯСЛАВ-ХМЕЛЬНИЦЬКА МІСЬКА РАДА

ДНУ «ІНСТИТУТ МОДЕРНІЗАЦІЇ ЗМІСТУ ОСВІТИ»

**ІНСТИТУТ СПЕЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ І ПСИХОЛОГІЇ
ІМЕНІ МИКОЛИ ЯРМАЧЕНКА НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ
ПАДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ**

**ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГІЇ ІМЕНІ Г.С. КОСТЮКА
НАЦІОНАЛЬНОЇ АКАДЕМІЇ ПАДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ**

**НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П. ДРАГОМАНОВА**

**СХІДНОЄВРОПЕЙСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ**

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ЧЕРНІГІВСЬКИЙ КОЛЕГІУМ ІМЕНІ Т.Г.ШЕВЧЕНКА»**

**КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД «ДОШКІЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
(ЯСЛА-САДОК) КОМБІНОВАНОГО ТИПУ № 10 «ЛЮБАВОНЬКА»»
ПЕРЕЯСЛАВ-ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ**

**ДОШКІЛЬНИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД №70 ДЕПАРТАМЕНТУ
ОСВІТИ ЖИТОМИРСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ**

УКРАЇНСЬКА СПІЛКА ПСИХОТЕРАПЕВТІВ

**ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ АРТ-ПСИХОЛОГІВ
І АРТ-ТЕРАПЕВТІВ**

УДК 159.9:[37.091.12: 005. 745

А 43

Рецензенти:

В. В. Волошина, доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри теоретичної та консультативної психології факультету психології Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Ю. М. Кашпур, кандидат психологічних наук, доцент кафедри теоретичної та консультативної психології факультету психології Національного педагогічного університету імені М.П.Драгоманова

Відповідальні редактори:

В. А. Вінс, кандидат психологічних наук, доцент, завідувач кафедри менеджменту освіти і практичної психології ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»;

Т. М. Кузьменко, викладач кафедри менеджменту освіти і практичної психології, ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди»;

І. М. Зозуля, аспірант кафедри психології ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький ДПУ імені Григорія Сковороди».

Рекомендовано до друку рішенням Вченої ради
ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний
університет імені Григорія Сковороди»
(протокол № 6 від 28.02.2019 року)

Практична психологія в інклюзивному середовищі: Збірник статей I Всеукраїнської наукової інтернет-конференції (м. Переяслав-Хмельницький, 21 лютого 2019 року) / За заг. ред. В. А. Вінс, Т. М. Кузьменко, І. М. Зозуля – Переяслав-Хмельницький: Видавець Я. М. Домбровська., 2019. – 258 с.

У матеріалах наукової інтернет-конференції «Практична психологія в інклюзивному середовищі» окреслено найбільш актуальні питання психолого-педагогічних аспектів впровадження інклюзії у суспільний простір. Презентовано актуальні дослідження провідних науковців і практиків, а також молодих дослідників-студентів щодо навчально-методичних та соціально-психологічних аспектів впровадження інклюзивного навчання; сучасних технологій навчання та підтримки дітей з особливими освітніми потребами; особливостей системи психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами та їх сімей; функцій і завдань менеджменту інклюзивного середовища в освіті; підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти до впровадження інклюзивної освіти; європейського досвіду упровадження інтегрованого навчання та перспективи його використання в Новій українській школі. Матеріали учасників конференції адресуються тим, хто здійснює імплементацію концепції інклюзивної освіти, фахівцям психолого-педагогічної, соціальної галузей, студентам, аспірантам, усім тим, хто цікавиться сучасним станом впровадження інклюзії.

© ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
© Кафедра менеджменту освіти і практичної психології

ПЕРЕДМОВА

Суспільне сьогодення робить актуальною орієнтацію сучасної освіти на стандарти, пріоритетом яких є кооперація та інтернаціоналізація. Міжнародні цінності – психологічна та фізична безпека, екологічність, безбар'єрний доступ до інформації – є невід'ємними складовими концептуальних орієнтирів кожної освітньої інституції. Міжнародний рух освіти за останнє десятиріччя набуває нового змісту, в основі якого є адаптація освітнього простору навчальних закладів до індивідуальних особливостей кожного представника суспільства. Прогресивні методологічні зміни в галузі надання освітніх послуг сприяли розробці та впровадженню такого інноваційного освітнього тренду як інклюзія.

Беззаперечним є твердження про те, що місія кожного сучасного навчального закладу – вибудувати власну траєкторію створення інклюзивного освітнього простору під девізом: «Міжнародна спільнота за Світ Рівних Прав і Рівних Можливостей».

Стереотипічними думками є те, що інклюзія має розвиватися лише для осіб з інвалідністю. Окреслені пострадянські непрогресивні переконання успішно ламають, зокрема, іноземні фахівці. Наприклад, досвід спеціалістів Університету імені Гарика Масарика на чолі з Ленкою Гуловою (м. Брно, Чехія), що разом з українськими науковцями на базі ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» (м. Переяслав-Хмельницький, Україна) втілюють у життя Міжнародний науково-просвітницький проект «Сучасні технології психолого-педагогічного та соціального супроводу особистості: європейський та вітчизняний досвід» й протягом п'яти років організують навчання для викладачів вишу, студентів та фахівців-практиків соціономічного типу методичні семінари-практикуми «На шляху до інклюзії». Метою такого партнерства є зміна стереотипів перцепції осіб із особливими освітніми потребами, формування технологічної компетентності супроводу інклюзивного освітнього простору. Результатом супервізійних зустрічей з міжнародними партнерами стало створення на базі Переяслав-Хмельницького закладу вищої освіти Регіонального ресурсного центру підтримки інклюзивної освіти.

Ідеї інклюзії транслуються і в таких наукових заходах університету як IV Міжнародний конгрес зі спеціальної педагогіки та психології «Педагог в інклюзивному просторі: траєкторія фахової самоактуалізації» та серії Регіональних науково-методичних семінарах-практикумах «Траєкторія організації інклюзивного навчання» та ін.

Вагомим здобутком фахівців кафедри менеджменту освіти і практичної психології університету стало отримання гран-прі на Міжнародній виставці «Освіта і кар'єра – 2017р.» в номінації «Інклюзія: рівні права, рівні можливості».

Знаковою подією в царині впровадження інклюзії у вищу освіту України стало проведення 21 лютого 2019 року на базі ДВНЗ «Переяслав-

Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» І Всеукраїнської інтернет-конференції «Практична психологія в інклюзивному середовищі – 2019». Відрадно, що партнерами-співорганізаторами зазначеного наукового заходу стали п'ятнадцять суспільних інституцій України, а саме: Міністерство освіти і науки України, Переяслав-Хмельницька міська рада, Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти», Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, Рівненський державний гуманітарний університет, Національний університет «Чернігівський колегіум імені Т. Г. Шевченка», Українська Спілка Психотерапевтів, Західно-українська асоціація арт-психологів і арт-терапевтів, Комунальний заклад «дошкільний навчальний заклад (ясла-садок) комбінованого типу № 10 «Любавонька» Переяслав-Хмельницької міської ради, Дошкільний навчальний заклад № 70 Департаменту освіти Житомирської міської ради.

Учасниками конференції стали більше ста двадцяти провідних українських фахівців різних галузей науки і практики. Президія конференції відзначила високий рівень підготовки матеріалів конференції. Зокрема, надважливими питаннями, що висвітлювали науковці, стали:

- наукові, навчально-методичні та соціально-психологічні аспекти впровадження інклюзивного навчання;
- сучасні технології навчання та підтримки дітей з особливими потребами;
- система психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами та їх сімей;
- функції і завдання менеджменту інклюзивного середовища в освіті;
- підготовка майбутніх фахівців у закладах вищої освіти до впровадження інклюзивної освіти;
- європейський досвід упровадження інтегрованого навчання та перспективи його використання в новій українській школі.

Підсумком проведення конференції стало окреслення наступних перспективних завдань: сприяння подальшим науковими пошукам в галузі впровадження інклюзії та психологічного супроводу учасників інклюзивного простору, удосконалення науково-методологічного апарату досліджень, підготовка та організація проведення II Всеукраїнської наукової інтернет-конференції «Практична психологія в інклюзивному середовищі – 2020».

Тож Державний вищий навчальний заклад «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди» й надалі буде здійснювати імплементацію концепції інклюзивної освіти, об'єднуючи навколо себе прогресивну спільноту заради втілення в практику українського суспільства девізу: «Міжнародна спільнота за Світ Рівних Прав і Рівних Можливостей».

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	4
НАУКОВИЙ НАПРЯМ 1.	
НАУКОВІ, НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНІ ТА СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОГО НАВЧАННЯ	10
<i>Бардашевська Юлія Іванівна</i>	
Інклюзивна освіта в Україні: історичний аспект	10
<i>Белякова Світлана Миколаївна</i>	
Психологічні особливості розвитку мовлення у близнюків	14
<i>Бігун Неля Іванівна</i>	
Проблема самодостатності особистості в просторі інклюзивного освітнього середовища	18
<i>Засенко В'ячеслав Васильович, Прохоренко Леся Іванівна</i>	
Компетентнісний підхід як основа теоретико-методологічної моделі розбудови освіти дітей з особливими потребами	22
<i>Коніна Надія Олександрівна</i>	
Theory of mind as a prerequisite for emotional intelligence	27
<i>Кузьменко Тетяна Миколаївна</i>	
Створення інклюзивного освітнього простору закладу вищої освіти як основа емоційної стабільності учасників навчально-виховного процесу	30
<i>Матійко Оксана Володимирівна</i>	
Незвичайні діти у звичайній школі	35
<i>Назаревич Вікторія Вячеславівна</i>	
Остракізм як феномен деструктивної соціальної взаємодії	39
<i>Оляницька Тетяна Віталіївна</i>	
Початок інтегрованого навчання	43
<i>Федоренко Марина Вікторівна, Малафей Віра Григорівна</i>	
Перспективи впровадження інклюзивного навчання для дітей з порушеннями мовлення	46
<i>Хараджи Марина Вікторівна</i>	
Формування міжетнічної толерантності у шкільному середовищі	50
НАУКОВИЙ НАПРЯМ 2.	
СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ НАВЧАННЯ ТА ПІДТРИМКИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ	55
<i>Атаманчук Ніна Михайлівна, Яланська Світлана Павлівна</i>	
Арт-техніки у психокорекційній роботі з гіперактивними дітьми	55
<i>Бабяк Ольга Олексіївна</i>	
Особливості комунікативної діяльності у школярів із ЗПР	58
<i>Білогаш Ольга Федорівна</i>	
Здоров'язберігаючі технології у створенні оптимальних умов навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами	61
<i>Доля Руслана Русланівна</i>	

Корекційні сучасні технології у роботі з дітьми із особливими потребами	71
<i>Єжова Тетяна Євгенівна</i>	
Розвиток культури жестової мови дітей з порушеннями слуху в умовах дозвілля	75
<i>Климова Руслана Василівна</i>	
Використання гри у білінгвальному навчанні на уроках хімії	81
<i>Ковтуненко Ольга Володимирівна</i>	
Інклюзивна освіта – освіта для всіх	88
<i>Коломієць Світлана Григорівна</i>	
Корекція проявів «синдрому професійного вигорання» учасників інклюзивного середовища засобами арт-терапії	90
<i>Корольчук-Лях Юлія Іванівна</i>	
Особливості проведення уроків хімії для учнів з порушеннями слуху	93
<i>Кузюра Людмила Олександрівна</i>	
Аспекти вивчення процесу уяви у дітей молодшого шкільного віку	96
<i>Лагода Ірина Олександрівна</i>	
Корекційно-компенсаторна складова інтеграції дітей з особливими освітніми потребами в соціальне середовище	99
<i>Літвинова Марина Іванівна</i>	
Психологічні особливості гіперактивності молодшого школяра	104
<i>Муць Віра Костянтинівна</i>	
Використання наочності та технічних засобів один із шляхів кращого засвоєння навчальних програм	107
<i>Магдисюк Людмила Іванівна, Трофімчук Юліана Юріївна</i>	
Розвиток професійного стресу та формування стресостійкості у юнаків	110
<i>Ткачук Таїса Анатоліївна</i>	
Особливості корекції затримок психічного розвитку дітей	114
<i>Савенко Василь Васильович</i>	
Ефективність білінгвального навчання на основі використання комп'ютерних технологій на уроках біології та географії в старших класах школи для дітей з вадами слуху	120
<i>Федоренко Раїса Петрівна</i>	
Особливості сімейних взаємин підлітків із проявом зацікавленості «групами смерті» та небезпечними іграми у соцмережах	127
НАУКОВИЙ НАПРЯМ 3.	
СИСТЕМА ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ ТА ЇХ СІМЕЙ	131
<i>Афузова Ганна Валеріївна</i>	
Психолого-педагогічний супровід однокласників дитини з психофізичними порушеннями в інклюзивному освітньому середовищі	131
<i>Баташева Наталія Іванівна</i>	

Розвиток словника емоційної лексики у дітей із ЗПР	136
<i>Бочаріна Наталія Олексіївна</i> Специфіка психологічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами	141
<i>Бужинецька Ксенія Борисівна</i> Проблема мотиваційної компетентності у дошкільників з когнітивними порушеннями	144
<i>Вінс Вікторія Анатоліївна</i> Психологічний супровід батьків дітей з обмеженими можливостями здоров'я	148
<i>Володарська Наталія Дмитрівна</i> Арт-терапевтичні засоби психокорекції проявів почуття благополуччя особистості у кризових ситуаціях	152
<i>Жук Валентина Володимирівна</i> Формування соціально-комунікативної компетенції дітей дошкільного віку з порушеннями слуху	157
<i>Завацька Людмила Миколаївна</i> Організація психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами у закладах дошкільної освіти	162
<i>Кобильченко Вадим Володимирович</i> Психологічна просвіта й консультування батьків дітей з порушеним зором як важливий напрям психолого-педагогічного супроводу	165
<i>Літовченко Вікторія Вікторівна</i> Актуальні проблеми дітей з особливими освітніми потребами та міжособистих взаємин	170
<i>Малинович Лариса Михайлівна</i> Діагностико-пропедевтично-розвивальна програма формування психологічної готовності до шкільного навчання дітей з порушеннями слуху	173
<u><i>Мушкевич Мирослава Іванівна</i></u> Психологічний супровід сім'ї, що має проблемну дитину засобом діаграми	178
<i>Омельченко Ірина Миколаївна</i> Наявність феномену улюбленої іграшки з позиції батьків, які виховують дошкільників із затримкою психічного розвитку	182
<i>Правдюк Катерина Олегівна</i> Соціально-педагогічна реабілітація дітей з особливими потребами	186
<i>Синиця Валентина Юріївна</i> До проблеми дослідження страхів у дітей з особливими освітніми потребами	190
<i>Синиця Ольга Олександрівна</i> Специфіка особистісного розвитку дітей близнюків	194
<i>Кротенко Валентина Іванівна, Стеценко Вікторія Леонідівна</i>	

Розвиток емоційно-вольової сфери як умова становлення цілісної особистості дитини з ДЦП	198
<i>Рібцун Юлія Валентинівна</i>	
Особливості зорового гнозису дітей із порушеннями мовленнєвого розвитку	202
<i>Рось Людмила Миколаївна</i>	
Проблеми дітей з обмеженими функціональними можливостями в сучасних умовах	207
<i>Сухіна Ірина Вячеславівна</i>	
Особливості психологічної допомоги учням гіперактивним розладом і дефіцитом уваги в умовах інклюзивного навчання	210
<i>Шкраб Катерина Олександрівна</i>	
Особливості соціальної роботи з дітьми з РДА	214
<i>Юдковська Вікторія Василівна</i>	
Розвиток та корекція емоційно-вольової сфери дітей з особливими освітніми потребами	218
НАУКОВИЙ НАПРЯМ 4.	
ФУНКЦІЇ І ЗАВДАННЯ МЕНЕДЖМЕНТУ ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА В ОСВІТІ	223
<i>Каткова Любов Єгорівна, Притула Ірина Миколаївна, Таран Світлана Євгеніївна</i>	
Компетентність педагога – важливий чинник ефективної реалізації інклюзивної освіти в умовах загальноосвітнього закладу	223
<i>Костюкевич Ольга Миколаївна</i>	
Управління освітньою діяльністю у закладі загальної середньої освіти у системі інклюзивної освіти	228
<i>Опольська Алевтина Володимирівна</i>	
Особливості організації інклюзивної освіти: управлінський аспект	233
<i>Степашко Володимир Олексійович</i>	
Менеджмент інклюзивної освіти: функції та завдання	237
НАУКОВИЙ НАПРЯМ 5.	
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДО ВПРОВАДЖЕННЯ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ	240
<i>Горбенко Інна Василівна</i>	
Особливості діяльності асистента вчителя в інклюзивному класі	240
<i>Корчакова Наталія Вікторівна</i>	
Формування психологічної готовності студентів педагогічних ЗВО до реалізації професійних завдань в інклюзивному освітньому просторі	246
<i>Пахолюк Тетяна Олександрівна</i>	
Впровадження інклюзивної освіти в Україні	250
<i>Руденко Лілія Миколаївна, Лісова Зоя Ігорівна, Чорненька Віра Данилівна</i>	
Формування системи медичних знань при підготовці психологів (спеціальних, клінічних) для роботи в закладах інклюзивної освіти	255

криптофазії у близнюків в 4-6 років, що може говорити про затримку мовного розвитку.

Висновки. Таким чином, дослідження мовного розвитку близнюків дають підстави стверджувати, що в їх відставанні від однонароджених дітей, більшу роль відіграють психологічні, ніж біологічні чинники, зокрема близнюкова ситуація.

Тому великої уваги варто надавати профілактичній роботі з дітьми-близнюками дошкільного та молодшого шкільного віку. Зокрема розвивати і прискорювати мовленнєвий розвиток дітей-близнюків і нівелювати негативні прояви близнюкової ситуації.

Література

1. Лурия А. Р. Речь и развитие психических процессов у ребенка. Москва, 1956. – 235 с.
2. Тутунджян О. М. Из истории научной психологии во Франции: автореф. дис. ...д-ра. псих.наук:19.00.07 Москва, 1967. 42 с.
3. Ушакова Г. К. Особенности развития близнецов. Москва, Медицина, 1977. 96 с.
4. Чернов Д. Н. Речевое развитие детей-близнецов. Вопр. психол. 2000. № 5. С.28-31.
5. Фридрих В. Близнецы Москва, Прогресс, 1985. 207 с.
6. Zazzo R. The Twin Condition and the Couple Effects on Personality Development. Acta Geneticae Med. Et Gemellol. 1976. 37-42p.
7. Синьов В. М., Коберник Г. М. Основи дефектології: Навч. посібник. Київ, Вища шк., 1994. 143 с.

УДК 159.923.3 (091)

Неля Бігун

*Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова,
кандидат психологічних наук, доцент кафедри
теоретичної і консультативної психології,
факультет психології*

ПРОБЛЕМА САМОДОСТАТНОСТІ ОСОБИСТОСТІ В ПРОСТОРІ ІНКЛЮЗИВНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Стаття присвячена проблемі самодостатності особистості в умовах побудови інклюзивного освітнього середовища. У статті розкривається питання розвитку рис самодостатньої особистості фахівців інклюзивної освіти: вчителів, вихователів, психологів, соціальних педагогів, дефектологів, інших працівників навчальних закладів.

Ключові слова: самодостатність, особистість, освітній простір, інклюзія, розвиток, особливі освітні потреби.

Актуальність дослідження. Піднімаючи питання особистісної самодостатності в інклюзивному освітньому середовищі, ми звертаємося передусім до проблеми розвитку рис самодостатньої особистості у людей, покликаних створити це середовище та забезпечити його результативну функціональність: вчителі, вихователі, психологи, соціальні педагоги, дефектологи, батьки, інші працівники навчальних закладів. Адже реалізація завдань інклюзивної освіти, як «процесу звернення і відповіді на різноманітні потреби учнів через забезпечення їхньої участі в навчанні, культурних заходах і житті громади, та зменшення виключення в освіті та навчальному процесі» залежить не лише від професійного рівня цих людей, але й від їх особистісної позиції [2]. Нажаль, на сьогодні в Україні та інших країнах пострадянського простору, залишається проблема негативного упередженого ставлення до людей з особливими потребами. За таких умов перед працівниками закладів освіти постає важливе завдання підвищення моральної і суспільної культури населення з метою запобігання стигматизації людей з особливими потребами, як дітей так і дорослих. А, отже, самі освітяни повинні володіти властивостями особистості, що забезпечать їх здатність піднятися над примітивними проявами буденної масової свідомості та бути вільними від обмежень соціальних шаблонів і стереотипів. Фундаментальна роль серед таких властивостей належить самодостатності особистості, яка корелює з високим рівнем моральної самосвідомості та соціальної відповідальності.

Мета статті. Мета статті полягає в обґрунтуванні актуальності проблеми самодостатності особистості в інклюзивному освітньому середовищі та окресленні орієнтирів для її розв'язання.

Виклад основного матеріалу. До різноманітних теоретичних і методичних аспектів інклюзії зверталися зарубіжні та вітчизняні фахівці в галузі психології, дефектології, педагогіки (Л. Грехем, Г. Левін, А.А. Колупаєва, О.М. Таранченко, Н.З. Софій та ін.). Концептуальні засади дослідження проблеми самодостатності особистості знаходимо у працях А. Адлера, А. Маслоу, Ф. Перлза, Е. Фромма, А. Бандури, С.О. Рубінштейна, І.С. Булах, Ю.М. Ковальчука, В.О. Татенка.

На думку А. Маслоу, самодостатність належить до Метацінностей Буття особистості, які обумовлюють її спрямованість на самоактуалізацію. Метацінності людини є її ресурсом для цілісного об'єктивного пізнання істинної сутності Буття (Б-пізнання). Володіючи цим ресурсом, вона сприймає Буття як «добре, справедливе, необхідне»; зло - як «продукт обмеженого чи егоїстичного бачення і розуміння». А. Маслоу писав: «Як би ми були богоподібними в цьому сенсі, ми теж володіли б вселенським розумінням і ніколи б нічого не засуджував та не зневажали, ні від чого не жахалися і ні в чому б не розчарувалися. Ми могли б відчувати тільки співчуття, любов до ближнього, милосердя і, можливо, сумне чи веселе здивування (у високому розумінні цього слова) від недосконалості інших людей» [4, с. 114].

Ці слова основоположника гуманістичної психології розкривають глибинну значущість самодостатності як ключової особистісної властивості

фахівця інклюзивної освіти. Щоб нести у світ гуманістичні ідеї любові, милосердя, толерантності, прийняття потрібно бути по-справжньому сповненим ними, автентичним в їх вираженні та переживанні. У протилежному випадку це набуває форми такої собі «гри в гуманність», яка є нічим іншим окрім цинічної маніпуляції. Особистісно самодостатня людина не відчуває потреби в цілеспрямованій демонстрації своєї моральності, духовності, гуманізму задля власної самопрезентації. Будучи органічно вплетеними в систему світобачення самодостатньої особистості, ці риси є стійким фоновим супроводом усієї її життєвої активності, на відміну від точкових «демонстрацій людинолюбства» несамодостатньої. Для самодостатньої особистості толерантність та людинолюбство це – філософія буття, для несамодостатньої – позбавлені сенсу соціальні догми, якими вигідно оперувати з метою маніпулятивного впливу.

У нашому розумінні самодостатність являє собою системне особистісне утворення, що забезпечує найвищий рівень функціональної інтеграції особистості, необхідної для успішної адаптації та управління своєю життєдіяльністю [1]. Самодостатня особистість розуміє власну унікальність і самоцінність. Вона дійсно здатна до безумовного самоприйняття з усіма своїми чеснотами та недоліками. Так, вона не ідеальна, вона помиляється, сумнівається, проявляє слабкість. Але на відміну від несамодостатньої особистості, самодостатня здатна визнавати свої помилки та сприймати як їх життєві уроки, усвідомлювати власні недоліки і трансформувати в ресурси. Чесність та довіра по відношенню до себе, усвідомленість проживання самодостатньої особистості обумовлюють її спроможність бути автентичною у своїх проявах, відчувати довіру до світу, знаходити здоровий баланс між свободою і відповідальністю. Усе це є базовою психологічною умовою здатності самодостатньої особистості визнавати унікальність іншого, його право на повагу та рівноправну позицію. Тому, підготовка фахівців (вчителів, вихователів соціальних педагогів та ін.) до реалізації ключових завдань інклюзивної освіти повинна включати не лише формування професійних навичок, але й розвиток необхідних особистісних властивостей, чільне місце серед яких посідає самодостатність.

На наш погляд, лише за умови володіння рисами самодостатньої особистості фахівці в галузі інклюзивної освіти будуть спроможними до повноцінного вирішення важливих її завдань на засадах базових принципів: принципу визнання цінності людини незалежно від її здібностей та досягнень; принципу адаптації системи до потреб дитини, а не навпаки; принципу рівного доступу кожної дитини до отримання якісної освіти; принципу залучення та включення дітей з обмеженими можливостями у загальноосвітній простір; принципу задоволення індивідуальних освітніх потреб дитини; принципу визнання спроможності до навчання кожної дитини та створення необхідних для цього умов. [3]

Педагоги, які реалізують ідеї інклюзивної освіти повинні не лише самі толерантно сприймати людські відмінності але й навчити цьому своїх учнів, виховати в них моральну шляхетність, чуйність, готовність до

взаємодопомоги. Їхня діяльність має бути спрямована на запобігання та усунення будь-яких проявів дискримінаційного ставлення до людей з особливими потребами, поширення ідей розвитку і цінностей інклюзивного суспільства. Саме від їх особистісної позиції й професійних умінь залежить вирішення важливого питання забезпечення сприятливої атмосфери і доброзичливих взаємостосунків між учнями звичайних та інклюзивних класів. У зв'язку з цим перед працівниками закладів освіти постає низка важливих завдань, від вирішення яких залежить втілення в життя ідеї інклюзивного освітнього простору:

- створення психолого-педагогічних умов, необхідних для гармонійного розвитку дітей з різними освітніми потребами;
- методичного і організаційного забезпечення якісного психолого-педагогічного супроводу та корекційно-реабілітаційної підтримки;
- допомога в адаптації й інтеграції дітей з особливими потребами до освітнього та соціального середовища загальноосвітнього навчального закладу;
- здійснення просвітницької і консультативної діяльності серед учнів, батьків, працівників освітніх закладів щодо запобігання випадків агресії та зневаги до людей з особливими потребами, формування усвідомлення необхідності надання їм підтримки, досягнення партнерства і взаєморозуміння;
- своєчасне виявлення та усунення факторів, що можуть зашкодити повноцінному задоволенню освітніх потреб усіх школярів.

У формуванні та організації діяльності освітнього інклюзивного середовища потрібно також враховувати роль його опосередкованих учасників, тобто людей, які безпосередньо не залучаються до навчально-виховного процесу, але в більшій чи меншій мірі впливають на настрої і поведінку школярів, це – близькі, родичі, друзі, суспільство загалом. Адже неможливо створити функціональне інклюзивне середовище в окремо взятому дитячому садочку чи школі, вирвавши їх із загального соціального простору. Нажаль, соціальна та політична криза, яку останні кілька років переживає наша країна, провокує в суспільстві тенденції кризи духовної, моральної, етичної. Негативний вплив окремих засобів масової інформації, агресивна реклама, пропаганда, поширення спекулятивних ідеологій деструктивних культів призводять до формування у населення споживацьких інтересів, дискредитацію моральних та духовних цінностей, а подекуди і повернення до архаїчних примітивних уявлень. А це, у свою чергу, ставить під загрозу майбутнє держави, країни, нації.

Тому підвищення культурного рівня суспільства, рівня його духовно-моральної та національної свідомості, психологічна просвіта мають посідати вагоме місце в системі державної політики.

Висновки. Завдання інклюзивного освітнього середовища покликані вирішувати люди, які становлять основу його фахового складу і беруть безпосередню участь у вихованні та навчанні дітей – вчителі, вихователі, соціальні педагоги, психологи, дефектологи. Якість вирішення цих завдань

визначається не лише професійною компетентністю фахівців а й сформованістю необхідних властивостей особистості, зокрема самодостатності, як психологічної умови дотримання базових принципів інклюзивного суспільства – толерантність до людських відмінностей, гуманізм, висока суспільна відповідальність.

Література

1. Бігун Н.І. Феномен самодостатності особистості у класичній психології / Науковий часопис НПУ імені М.П.Драгоманова. Серія №12. № 6 (51). Психологічні науки: Зб. Наукових праць. К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2017. С. 17 – 25.
2. Інклюзивне навчання. [Електронний ресурс] // Міністерство освіти і науки України – Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/tag/inklyuzivne-navchannya>. – Назва з екрана
3. Колупаєва А. А., Таранченко О. М. Інклюзивна освіта: від основ до практики: монографія. Київ: ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с.
4. Маслоу А. Мотивация и личность: перев. с англ. Санкт-Петербург: Евразия, 1999. 478 с.
5. Graham L. J. From Vision to Reality: views of primary school principals on inclusive education / L. J. Graham, I Spandagou // Disability & Society. 2011. Vol. 26. – P. 2.

УДК 378:37.013.3.37.21

В'ячеслав Засенко

*Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка
НАПН України, доктор педагогічних наук,
професор, дійсний член НАПН України, директор;*

Леся Прохоренко

*Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка
НАПН України, доктор психологічних наук,
заступник директора з науково-експериментальної роботи*

КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД ЯК ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНА ОСНОВА РОЗБУДОВИ ОСВІТИ ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ

У статті зроблено спробу:

- стисло охарактеризувати компетентнісний підхід як явище і як феномен запровадження в навчально-виховний процес у контексті концептуальних положень Нової української школи;
- окреслити коло най значущіших компетенцій та визначити шляхи набуття їх дітьми з особливими освітніми потребами;

Офіційне наукове електронне видання

ПРАКТИЧНА ПСИХОЛОГІЯ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

**Збірник статей
І Всеукраїнської наукової інтернет-конференції**

Переяслав-Хмельницький, Україна

21 лютого 2019 року

Відповідальні редактори: В.А. Вінс, Т.М. Кузьменко, І.М. Зозуля

© ДВНЗ «Переяслав-Хмельницький державний
педагогічний університет імені Григорія Сковороди»
© Кафедра менеджменту освіти і практичної психології